

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/78-2>
УДК 330.341

Братусь Г. А.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управління бізнесом,
Навчально-науковий Інститут управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7151-3901>

Мазур Ю. В.

кандидат економічних наук, доцент,
декан стаціонарних та заочних форм навчання,
Навчально-науковий Інститут управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4728-4640>

Козлова А. І.

кандидат економічних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри управління бізнесом
Навчально-науковий Інститут управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2336-4600>

Bratus Hanna

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Business Management,
Educational Institute of Management, Economy and Finance
Private Joint-Stock Company "Higher education institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

Mazur Yuliia

PhD in Economics, Associate Professor,
Dean of Permanent and Extramural Forms of Education,
Educational Institute of Management, Economy and Finance
Private Joint-Stock Company "Higher education institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

Kozlova Alla

Candidate of Economics, Associate Professor,
Deputy Head of the Department of Business Management,
Educational Institute of Management, Economy and Finance
Private Joint-Stock Company "Higher education institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES TO INCREASE THEIR COMPETITIVENESS

В статті здійснено розробку теоретико-методологічних положень щодо підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств на основі активізації їх інноваційної діяльності. Теоретичну та методологічну основу дослідження склали наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців та фахівців у галузі інноваційної діяльності підприємства, інноваційного менеджменту, конкуренції та конкурентоспроможності підприємства. Інформаційну базу склали матеріали науково-практичних конференцій, статистичні та аналітичні дані, що публікуються в економічній літературі та мережових джерелах інформації, а також результати практичної роботи та досліджень, проведених за безпосередньою учас-

тю авторів. Виділені, поряд із загальносистемними, спеціальні принципи активізації інноваційної діяльності (визнання пріоритетності інноваційних факторів, правова охорона інноваційних ідей, інформаційний взаємозв'язок, новаторська участь, зацікавленість у результатах своєї праці, державна підтримка), дотримання яких дозволить підвищити конкурентоспроможність. Обґрунтовані методи стимулювання діяльності з пошуку та реалізації нових ідей шляхом формування груп щодо активізації інноваційної діяльності на підприємствах. Виділені основні етапи та процедури з висування нових ідей: організація відбору та створення банку інноваційних ідей; розробка офіційного бланку інноваційних пропозицій; створення умов прояви ініціативи; забезпечення ефективного зворотного зв'язку з розробниками інноваційних пропозицій. Розроблено кількісні та якісні показники з оцінки активізації інноваційної діяльності, що забезпечує її результативність та мінімізує ризики. Обґрунтовано процес послідовності етапів активізації інноваційної діяльності на промислових підприємствах (визначення шляхів; розробка системи заходів, забезпечення постійного моніторингу), що дозволяє оцінити реальні ресурсні можливості підприємств та забезпечити можливість коригування прийнятих рішень. Розроблено методичні рекомендації щодо оцінки кадрового інноваційного потенціалу підприємства, що дозволяє розрахувати розмір премії конкретному працівникові залежно від його особистого вкладу у процес активізації та у підвищення ефективності, результативності та якості інноваційної діяльності.

Ключові слова: активізація інноваційної діяльності, промислові підприємства, підвищення конкурентоспроможності, управління.

Development of theoretical and methodological provisions on increasing the competitiveness of industrial enterprises based on the activation of their innovative activity. The theoretical and methodological basis of the study was formed by the scientific works of leading domestic and foreign scientists and specialists in the field of innovative activity of the enterprise, innovative management, competition and competitiveness of the enterprise. The information base was formed by materials of scientific and practical conferences, statistical and analytical data published in economic literature and network sources of information, as well as the results of practical work and research conducted with the direct participation of the authors. Along with the general system, special principles of activating innovative activity were highlighted (recognition of the priority of innovative factors, legal protection of innovative ideas, informational interconnection, innovative participation, interest in the results of one's work, state support), compliance with which will allow increasing competitiveness. Methods for stimulating the search and implementation of new ideas by forming groups to activate innovative activity at enterprises are substantiated. The main stages and procedures for proposing new ideas are highlighted: organizing the selection and creation of a bank of innovative ideas; developing an official form for innovative proposals; creating conditions for the manifestation of initiative; ensuring effective feedback with the developers of innovative proposals. Quantitative and qualitative indicators for assessing the activation of innovative activity are developed, which ensure its effectiveness and minimize risks. The process of sequencing the stages of activating innovative activity at industrial enterprises is substantiated (determining ways; developing a system of measures, ensuring constant monitoring), which allows assessing the real resource capabilities of enterprises and ensuring the possibility of correcting the decisions made. Methodological recommendations for assessing the personnel innovation potential of an enterprise are developed, which allows calculating the amount of the bonus for a specific employee depending on his personal contribution to the activation process and to increasing the efficiency, effectiveness and quality of innovative activity.

Keywords: activation of innovative activity, industrial enterprises, increasing competitiveness.

Постановка проблеми. У сучасних умовах високої конкуренції, відповідність внутрішнього середовища підприємства вимогам ринку, є найважливішим фактором успішної діяльності і викликає необхідність її постійної трансформації, економічного розвитку.

Стан української економіки багато в чому не відповідає вимогам сучасного ринку, інноваційної культури, інноваційного менталітету, розуміння, що саме інноваційний шлях і освоєння нових технологій може зміцнити економіку.

Вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності не може бути досягнуто без високого рівня організації процесу активізації інноваційної діяльності промислових підприємств, що потребує формування їх науково-обґрунтованих теоретико-методологічних положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пов'язані з інноваційною діяльністю

та конкурентоспроможністю, широко розглядаються у вітчизняній та зарубіжній літературі. Проблеми інноваційної діяльності підприємств присвячено роботи Б. Санто, Б. Твісса, М. Хучека, І. Шумпетера, Р. Янге та ін. Питанням конкуренції та конкурентних переваг, конкурентоспроможності товарів та підприємств присвячені праці Ф. Котлера, Дж. Лемпела, Р. Мінцберга, М. Портера та ін.

Високо оцінюючи внесок вищезазначених вчених та отримані ними результати, слід зазначити, що рівень розробленості проблеми активізації інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств стосовно сучасної дійсності є недостатнім. Швидко змінюється ситуація потребує більш детального вивчення теми, пошуків нових підходів і методів.

Мета статті: розробка теоретико-методологічних положень щодо підвищення конкурентоспроможності промислових

підприємств на основі активізації їх інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Посилення уваги до дослідження проблеми активізації інноваційної діяльності промислових підприємств зумовлено, насамперед, тим, що в умовах ринкової економіки саме інноваційна діяльність є визначальним фактором у конкурентній боротьбі, що забезпечує умови для стабільного довгострокового розвитку.

Аналіз літератури [1, 2, 3] показує, що в даний час активізація як наукова категорія досліджується в різних аспектах «Активізувати», означає спонукати до активності, оживити, посилити діяльність. Проведене дослідження понятійного апарату у цій галузі дозволило дійти висновку, що активізація інноваційної діяльності – це спонукання працівників до діяльності, що з створенням і впровадженням нововведень, використанням інновацій шляхом застосування певної системи принципів, методів і стимулів.

Для визначення існуючих проблем та розробки напрямів щодо активізації інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, було проведено аналіз сучасного стану даної сфери, на основі якого були виявлені такі тенденції:

1) Україна має суттєвий кадровий доробок, який може послужити основою для побудови економіки, заснованої на знаннях.

2) Збільшення останніми роками витрат на науку та наукові дослідження.

3) Недостатня інноваційна активність, що характеризується низьким рівнем наукоємності продукції, виробленої в промисловості.

4) Переважання винаходів, спрямованих на підтримку чи незначне вдосконалення існуючих видів техніки та технологій.

5) Неєфективна інноваційна інфраструктура.

6) Збільшення кількості заявок отримання патенту.

Зацікавленість підприємств у досягненні високих результатів своєї діяльності викликає необхідність підвищення їхньої конкурентоспроможності, яка є найважливішим фактором забезпечення ефективності та створення умов для подальшого розвитку. Поняття конкурентоспроможності підприємства складне і трактується неоднозначно. На основі проведеного аналізу було уточнено поняття конкурентоспроможності підприємства як здатності виробляти продукцію, що відповідає вимогам ринку у певний період часу, та збільшувати її частку на основі внутрішніх

та зовнішніх конкурентних переваг підприємства, що формуються за рахунок активізації його інноваційної діяльності, ефективного використання інноваційного, кадрового та виробничого потенціалу.

Одними із значущих причин інноваційної пасивності, методологічної недостатності промислових підприємств є недоліки в існуючих підходах, принципах та методах щодо практичного використання нових технологій у процесі управління інноваційною діяльністю.

На підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства управління її активізацією необхідно здійснювати з урахуванням сукупності науково обґрунтованих принципів і методів. Для досягнення максимального ефекту активізації інноваційної діяльності необхідно постійно розвивати та вдосконалювати методологічну базу. Одним із найважливіших компонентів методологічних положень активізації інноваційної діяльності є принципи. Під принципом розуміється одна з вихідних основних вимог до процесу активізації інноваційної діяльності, виконання якого забезпечує його ефективність.

Для забезпечення ефективного процесу активізації інноваційної діяльності було проаналізовано та обґрунтовано низку загальносистемних та спеціальних принципів, характерні для даної сфери.

На основі проведеного аналізу запропоновано низку спеціальних принципів активізації інноваційної діяльності підприємств.

1. Визнання пріоритетності інноваційних факторів для підвищення як конкурентоспроможності, так і ефективності діяльності підприємства в цілому. Найбільш слабкою ланкою сьогодні є не так фінансування, як відсутність навичок інноваційного менеджменту. Головною проблемою залишається розірваність зв'язків між основними учасниками інноваційного процесу, інформаційна непрозорість і тому низька мотивація як до розробки, так і до фінансування інновацій. Аналіз проблем, пов'язаних із прискоренням інтеграції науки і виробництва, впровадженням інноваційних процесів у промисловості, показує, що багато з них виникають через відсутність добре сформованої інфраструктури підтримки горизонтальних зв'язків між промисловими підприємствами, науковими та фінансовими організаціями.

2. Правова охорона інноваційних ідей. Результати інноваційної діяльності працівників – це конкурентні переваги підприємства та завдання будь-якого підприємства – їх захищати. Без забезпечення надійного правового

захисту результатів інноваційної діяльності ставиться під загрозу можливість їхнього ефективного використання.

3. Інформаційний взаємозв'язок. Під час здійснення інноваційної діяльності створюються інтенсивні інформаційні потоки, які задовольняють потреби окремих управлінських служб. У систему управління підприємством необхідно закладати підхід, що ґрунтується на використанні інтегрованої інформаційної системи, що забезпечує єдину базу для всіх підрозділів даного підприємства.

4. Активна та новаторська участь кожного співробітника у підвищенні ефективності інноваційної діяльності та конкурентоспроможності продукції. Виконання цього принципу передбачає використання різних методів матеріального та морального стимулювання у тому числі: встановлюючи заздалегідь високу зарплату та отримуючи в результаті відповідну високу якість; застосовуючи премії та нагороди за високі досягнення у сфері підвищення інноваційної активності; враховуючи індивідуальний потенціал та реальний внесок кожного у підвищення та забезпечення необхідної якості продукції; розвиваючи змагальність у роботі з підвищення та забезпечення високої ефективності між окремими працівниками, підрозділами та підприємствами.

5. Зацікавленість у результатах своєї праці всіх суб'єктів інноваційної діяльності. Все більшого інтересу набувають внутрішні мотиви, що стимулюють інноваційну діяльність. До них можна віднести такі: бажання реально відчувати результати своєї роботи, мати можливості для творчого пошуку, проявляти ініціативу, відчувати підтримку своєї новаторської діяльності з боку підприємства: як у формі матеріально-фінансового забезпечення проєктів, що ініціюються новаторами, так і у формі соціального визнання їх особливих ролі в організації.

6. Державна підтримка інноваційної діяльності. Вона дозволить визначити місце наукової та науково-технічної діяльності у державі, суспільстві, економіці; правовий статус науковця; множинність джерел фінансування підприємств, принципи управління науковою діяльністю; основні форми впливу органів державної влади на різних рівнях у сфері науки; відобразити правові засади регулювання міжнародного науково-технічного співробітництва.

Активізацію інноваційної діяльності необхідно здійснювати також на всіх етапах життєвого циклу інноваційної діяльності, тобто вона повинна пронизувати всі його стадії та

включати такі етапи: НДДКР, виробництво; реалізація; експлуатація (споживання); утилізація. Здійснення активізації кожному етапі життєвого циклу інноваційної діяльності забезпечує охоплення керуючими впливами всього комплексу стадій і етапів процесу інноваційної діяльності.

Поряд із принципами, результативність активізації інноваційної діяльності багато в чому залежить від методів, які будуть використані при її проведенні. При цьому під методами розуміються способи та прийоми здійснення управлінської діяльності та впливу на персонал підприємства для досягнення суттєвих результатів при активізації інноваційної діяльності.

У розвиток методів активізації інноваційної діяльності промислових підприємств можна назвати такий спосіб – формування груп з активізації інноваційної діяльності. Група з активізації інноваційної діяльності – це група співробітників різних підрозділів, які регулярно збираються та протягом певного часу обговорюють проблеми, пов'язані з активізацією інноваційної діяльності. Основною метою всієї теоретичної та практичної діяльності з організації таких груп є забезпечення перемоги у конкурентній боротьбі та підвищення ефективності діяльності підприємства.

До основних ідей діяльності груп можна віднести такі:

1. Групи з активізації інноваційної діяльності призначені для суттєвого поліпшення та розвитку інноваційної діяльності підприємства, його економічних та суб'єктивних показників у цій сфері.

2. Групи створюють умови для повсякденного особистісного та професійного зростання, розвитку творчих здібностей людини.

3. Групи допомагають створенню для підприємства атмосфери, у якій проявляється повагу до кожного члена трудового колективу.

4. Групи сприяють активізації використання людського фактора.

Основними цілями діяльності груп щодо активізації інноваційної діяльності є:

1. Вишукувати додаткові можливості для ефективного вирішення проблем щодо активізації інноваційної діяльності з боку працівників та лінійного керівництва низового рівня, сприяти їх саморозвитку;

2. Створити таку атмосферу, де посиляться свідоме ставлення кожного співробітника до існуючих недоліків на підприємстві;

3. Функціонувати як «ядра» загальної системи управління, що забезпечить підтримку та запровадження політики активізації інноваційної діяльності підприємства.

Результати діяльності груп активізації інноваційної діяльності багато в чому залежить від використовуваного інструментарію. Серед них слід виділити метод системного аналізу, структуризації цілей, експертний, розрахунковий, порівнянь, моделювання, кореляційного та регресивного аналізу, аналогій, генерування ідей, планування експериментів, графічного моделювання. Зрештою успіх діяльності таких груп багато в чому залежить від масовості участі працюючих, яка може бути забезпечена планомірною копіткою роботою всього менеджерського корпусу підприємства. При цьому важливо стимулювати роботу груп «згори», спрямовуючи їхній творчий потенціал на вирішення найважливіших завдань для досягнення цілей підприємства.

З метою активізації інноваційної діяльності промислових підприємств необхідно: постійно здійснювати відбір та моніторинг найбільш значущих факторів та показників за її оцінкою; встановлювати взаємозалежності між цими факторами та ступенем інноваційної діяльності підприємств; на основі виявлених зв'язків та залежностей виробляти рекомендації щодо покращення становища в даній галузі. Систему управління підвищення конкурентоспроможності та інноваційної активності можна як схеми, у якій відбивається взаємозалежність головної мети і приватних завдань, потребують рішення. При цьому активізація інноваційної діяльності на промислових підприємствах розкривається за допомогою поділу необхідних дій на етапи, кожен з яких характеризується специфікою завдань, що вирішуються.

Активізація інноваційної діяльності підприємства нерозривно пов'язана з підготовкою висококваліфікованих фахівців, здатних розробляти та впроваджувати нововведення. Необхідно вдосконалювати систему зміцнення кадрового потенціалу, раціонального використання наявних трудових ресурсів, перепідготовки працівників з великим трудовим стажем і підготовки кадрів нового

покоління, добре знають закони ринкової економіки, добре орієнтуються у обстановці. Впровадження проведення оцінки кадрового потенціалу на підприємстві дозволить досягти якісної зміни структури кадрів, підвищити гнучкість використання робочої сили та активізувати інноваційну діяльність на промислових підприємствах, у тому числі за рахунок ротації робочих місць.

Проведення оцінки кадрового потенціалу дозволить виявити найбільш інноваційно-активних працівників, а також залежно від особистого внеску кожного співробітника у підвищення інноваційної активності та виконання показників ефективності, результативності та якості дозволить розрахувати розмір премій конкретного працівника.

Важливо відзначити, що активізувати інноваційну діяльність промислових підприємств можна лише постійно контролюючи готовність їх до перетворень. Необхідно стимулювати як у керівників, так і у фахівців промислових підприємств їх підприємницькі здібності до застосування нових методів організації та управління.

Висновки. Операції, пов'язані з проведенням оцінки взагалі та оцінки пропозицій та рекомендацій щодо активізації інноваційної діяльності, зокрема, можна об'єднати у три типові стадії: підготовчу; стадію оцінки та заключну.

Конкретна послідовність виконання методичних положень оцінки здебільшого залежить від мети, кваліфікації осіб, які проводять розробку та реалізацію методики, та ситуації оцінювання рівня активізації інноваційної діяльності.

Весь процес оцінки повинен проводитися при безперервно прямих і зворотних зв'язках кожної з вище перерахованих операцій, які слід виконувати, як мінімум у рамках кожної зі стадій, по можливості послідовно паралельно. Реалізація такого підходу дозволяє знизити період оцінювання та досягти цілей вирішення завдань оцінки у більш короткі терміни.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук М. К. Інноваційний розвиток підприємств як чинник економічного зростання держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23. С. 142–147.
2. Говоруха Ж. А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 8 (74). С. 107–115.
3. Омельчак Г. В. Концептуальні основи розвитку інноваційного потенціалу підприємств. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2014. № 2. С. 113–118.

References:

1. Bondarchuk, M. K. (2013), Innovatsiynyy rozvytok pidpryyemstv yak chynnyk ekonomichnoho zrostannya derzhavy [Innovative development of enterprises as a factor of economic growth of the state]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny – Scientific Bulletin of the National Technical University of Ukraine*, 23, 142–147. [in Ukrainian]
2. Govorukha, Zh. A. (2007), Pytannya rozvytku innovatsiynoyi diyal'nosti pidpryyemstv Ukrayiny [Issues of development of innovative activity of Ukrainian enterprises]. *Aktual'ni problemy ekonomiky – Current problems of economy*, 8 (74), 107–115. [in Ukrainian]
3. Omelchak, G. V. (2014), Kontseptual'ni osnovy rozvytku innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstv [Conceptual foundations of the development of the innovative potential of enterprises]. *Derzhava ta rehiony. Ser.: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo – State and regions. Ser.: Economics and Entrepreneurship*, 2, 113–118. [in Ukrainian]